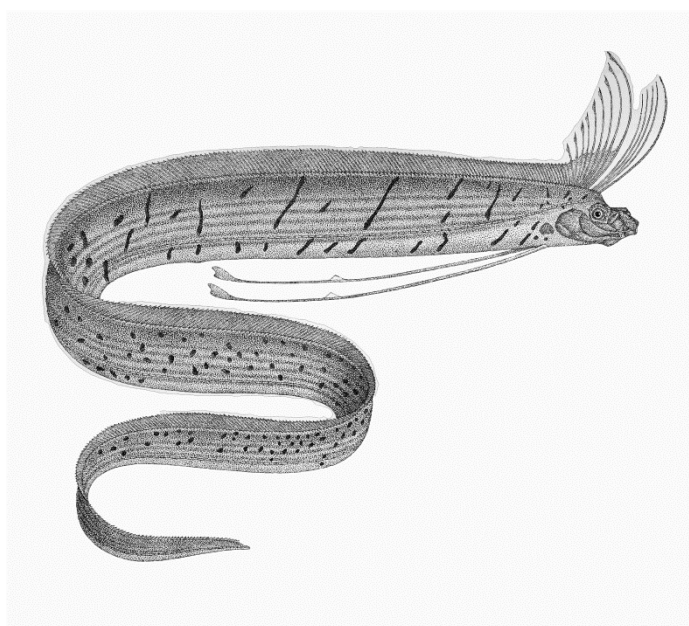

Atlas over danske saltvandsfisk

Almindelig sildekonge

Regalecus glesne Ascanius, 1772

Af Henrik Carl

Tegning af sildekonge. Efter Smitt (1892).

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond

AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Carl, H. 2019. Almindelig sildekonge. I: Carl, H. & Møller, P.R. (red.). Atlas over danske saltvandsfisk. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, december 2019.

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Fra arten blev beskrevet i 1772 og frem til begyndelsen af 1900-tallet, blev der beskrevet omkring 20 arter af sildekonger i slægterne *Regalecus*, *Cepola*, *Gymnetrus* og *Xypterus*. De fleste efterfølgende forfattere anerkendte imidlertid kun en enkelt art, *Regalecus glesne*. Nye undersøgelser har dog vist, at slægten omfatter mindst to arter. På nuværende tidspunkt anerkendes arterne almindelig sildekonge (*Regalecus glesne*) og tropisk sildekonge (*Regalecus russellii*) (Roberts 2012). Den sidstnævnte var beskrevet som en selvstændig art af Cuvier allerede i 1816, men den havde af de fleste været regnet som et synonym af den førstnævnte.

Det officielle danske navn er almindelig sildekonge, og det er et navn, der kun er brugt siden det i 2012 blev publiceret, at slægten bestod af mere end én art. Før den tid kaldtes arten blot sildekonge – et navn der herhjemme er brugt i hvert tilfælde siden midten af 1800-tallet (navnet sildetust blev også brugt i 1800-tallet). Det stammer fra den overtro, at fisken ledte sildene ind til kysten. Navnet sildekonge er tidligere også blevet brugt om fiskere, der havde gjort særligt fangster af sild. Det videnskabelige slægtsnavn *Regalecus* er et forsøg på at oversætte det norske navn sildekonge til latin. Artsnavnet *glesne* er opkaldt efter gården Glesnæs ved Glesvær nær Bergen, hvor de to eksemplarer, som dannede baggrund for artsbeskrivelsen, var fanget/fundet i henholdsvis 1766 og 1769 (Collett 1883). Allerede i 1740 var der for øvrigt fanget et eksemplar samme sted.

Udseende og kendetegn

Kroppen er ekstremt lang og stærkt sammentrykt (bånd- eller bændelformet). Halepartiets længde varierer, og nye undersøgelser har vist, at fiskene udfører en form for selv-amputation, der kaldes autotomi. I løbet af opvæksten brækker dele af halepartiet af i en eller flere omgange, og i sidste ende kan fiskene mangle hele halepartiet fra gattet og bagud. Bruddet sker midt på hvirvlerne, hvor de er tyndest, og såret heler op i en spids, der er dækket af arvæv – en såkaldt terminus (Roberts 2012). Ved en størrelse på omkring 100 cm begynder halefinnen at knække af hos mange eksemplarer, og den mangler hos de fleste, når de bliver sig 150 cm, og hos alle ved en størrelse på 200 cm.

Hovedet er meget kortere end kroppens største højde, og dets knogler er halvgennemtsigtige og papirtynde, så ofte er det ødelagt hos strandede fisk. Panden er stærkt konkav. Munden er forholdsvis lille og kan skydes frem. Mange forfattere skriver, at sildekonger ikke har tænder, men ifølge andre forfattere kan der være små tænder. Øjnene er forholdsvis små. Der er ingen svømmeblære. Sidelinjen er fuldstændig og tydelig. Kroppen er uden skæl med undtagelse af nogle aflange, rørformede og løstsiddende skæl i sidelinjen (Smitt 1892). Kroppen er til gengæld tæt besat med små benknuder (tuberkler), der løber i nogle brede, ru, længdegående bånd.

Rygfinnen begynder helt fremme foran øjnene, og fortil danner den en høj krone, der består af to dele med henholdsvis 6-8 og 5-11 meget lange finneståler (lidt færre hos unge eksemplarer). I den forreste del af kronen er finnestålerne forbundet med finnehud i den nederste del, mens stålerne er frie i den ydre del. I den anden del af kronen er stålerne næsten helt frie. Kronen kan være en meter høj hos større eksemplarer, og stålerne ender i kødfulde fortykkelser. Som regel er stålerne dog brækket mere eller mindre af, når man finder fiskene opskyllet eller drivende halvdøde i overfladen. Bag hovedet er rygfinnen lav, og strækker sig helt til halefinnen. Da større eller mindre stykker af halepartiet som regel mangler, er antallet af rygfinneståler angivet meget forskelligt (150-500), og det er en af grundene til, at der er beskrevet så mange arter af sildekonger. Hos intakte unge eksemplarer har man fundet et antal 414-449 (Roberts 2012). Der er ingen gatfinne. Ynglen har en halefinne, der består af 3-4 meget lange, frie finneståler. Undertiden ser man antallet af halefinneståler angivet højere (op til 7), men det hænger sammen med, at nogle forfattere ved en fejl har medregnet forlængelser på ryghvirvlerne (Roberts 2012). Brystfinnerne er små og består af omkring 10-14 finneståler, men som for andre tællinger er der en vis usikkerhed, da finnerne meget ofte er knækket af. Bugfinnerne består hver af en enkelt stærkt forlænget finneståle, der ender i et

åreformat vedhæng, der er tæt besat med sanseceller (Kullander & Delling 2012). Nogle eksemplarer har også mindre vedhæng ned langs finnestrålen. Også bugfinnerne er oftest knækket af, når man finder fiskene.

Kroppen er sølvskinnende, og ryggen er ikke mørkere end bugen. Farven skyldes et tyndt lag af guaninkrystaller, der ligger direkte på huden, og den smitter af, når man rører fisken. De levende fisk har et blåligt eller violet skær, der kan ændres lynhurtigt, som man ser det hos fx marliner og guldmakreller (Roberts 2012). Nogle eksemplarer har også et netmønster af lyse bånd. På specielt den forreste del af kroppen er der spredte sorte eller blåsorte pletter, der danner skrå, bølgede tværbånd. Mundhulen er sort eller blåsort, og hos døde eksemplarer har denne farve ofte spredt sig til dele af hovedet. Der er ikke guaninkrystaller på finnerne. Rygfinnen er stærkt rød, men der kan være ufarvede partier. Bugfinnerne er også røde, mens brystfinnerne er gullige, lyserøde eller gennemsigtige. Ynglens halefinnestråler er røde.

Arten bliver op til ca. 8 meter lang. Forskellige forfattere nævner maksimumslængder på 11-12 meter og undertiden helt op til 15 m, men der er aldrig fundet fisk i denne størrelse. Der er nemlig tale om den teoretiske længde, fiskene ville have, hvis halen ikke var knækket af, og det er den altid er hos de større eksemplarer. Det danske eksemplar fra Læsø, der findes i samlingen på Zoologisk Museum, måler 202 cm, og det er et af de mindste eksemplarer, man kender fra Nordeuropa. Det andet danske eksemplar fra Hirtshals, der ikke blev gemt, var ca. 270 cm (pers. komm. Pia Horshauge).

Forvekslingsmuligheder

Sildekongens båndformede, sølvskinnende krop og røde finner betyder, at den herhjemme kun kan forveksles med vågmæren. De to arter bliver til gængæld meget ofte forvekslet. De kan kendes fra hinanden på, at vågmæren mangler sildekongens "krone" fortil i rygfinnen, og den har heller ikke sildekongens forlængede bugfinner (hos vågmæren findes hos ynglen 4-7 små bugfinnestråler, mens bugfinner mangler hos de voksne). Vågmæren har også en meget karakteristisk vifteformet halefinne, der peger skråt opad, mens sildekongen oftest mangler halefinnen. Langs siden har vågmæren 1-9 store, mørke pletter, mens sildekongen har skrå bølgeformede tværbånd eller små pletter. Endelig bliver vågmæren kun op til ca. 300 cm, mens sildekongen kan blive 800 cm.

De to arter af sildekonger kan kendes fra hinanden på bl.a. antallet af hvirvler fra hoved til gattet, hvor den almindelige sildekonge har 45-56 og tropisk sildekonge 34-37. Det totale antal hvirvler er hhv. 127-163 og 113-122. Desuden er der forskel i antallet af finnestråler i den bageste del af kronen, hvor voksne eksemplarer af almindelig sildekonge har 5-11, og den tropiske sildekonge kun har én. Desværre er finnestrålerne ofte knækket, hvilket besværliggør tællingerne. Det er derfor lettere at tælle antallet af rygfinnestråler bagud til en lodret linje gennem gattet, hvor almindelig sildekonge har 90-120 og tropisk sildekonge har færre end 82 (Roberts 2012). Den tropiske sildekonge er imidlertid ikke truffet meget nordligere end Ækvator i Østatlanten, så der er ikke grund til at tro, at den kan træffes i vore farvande.

Udbredelse

Generel udbredelse

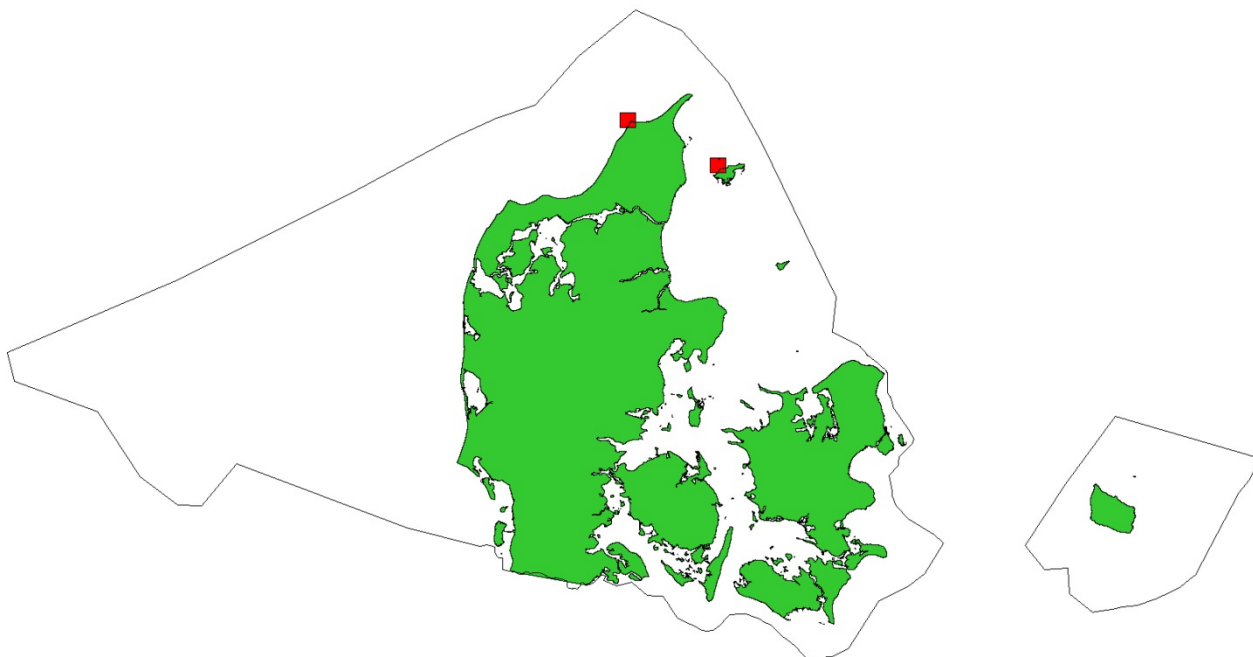
I de fleste kilder kan man læse, at sildekongen er udbredt i tropiske og tempererede områder i alle oceaner. Opsplitningen i to arter har betydet, at fiskene i troperne nu regnes til arten tropisk sildekonge, mens den almindelige sildekonge har en såkaldt antitropisk udbredelse. Der er således ingen fund nærmere Ækvator end 15° N og 15° S. I Stillehavet kendes den kun fra den sydlige del, men udbredelsen er ufuldstændigt kendt, bl.a. fordi det ikke har været muligt at bestemme alle registrerede sildekonger til art.

I Nordvestatlanten er den almindelige sildekonge bl.a. kendt fra De Britiske Øer, Færøerne og Island, og mod nord er den fundet til det nordlige Norge omkring 71° N (Collett 1883). Den er også kendt fra Middelhavet. De fleste af de skandinaviske fund er fra Norge, hvor sildekonger er registreret ca. 30 gange (Roberts 2012). Fra Danmark kendes to fund, og det samme gælder Sverige, hvor arten er fundet i 1879 og i 2010, hvor et eksemplar på 3,65 m strandede ved Bovallstrand knap 100 km nord for Göteborg. Fiskene i Nordøstatlanten formodes at være fisk fra ynglebestanden i Vestatlanten, der er drevet hertil med Golfstrømmen (Roberts 2012).

Udbredelse i Danmark

Den almindelige sildekonge er kun kendt fra to sikre danske fund. Det første eksemplar drev i land på Læsø syd for Vesterø Havn i slutningen af marts 1990. Fisken, der målte 202 cm, findes gemt i Zoologisk Museums samling. Det andet eksemplar skyllede op på stranden lidt nord for Hirtshals den 23. maj 2009. Den var halvlevende, da den blev fundet og brækkede i to stykker, mens den lå på stranden. Fundet blev desværre først kendt af Fiskeatlasset i foråret 2010, så fisken blev ikke indsamlet.

Man hører jævnligt om fangster og fund af sildekonger herhjemme, men i de tilfælde udover de ovennævnte, hvor det har været muligt at få fiskene sikkert bestemt, har der været tale om vågmærere, der er knap så sjældne i vore farvande.

Figur 1. Udbredelse af sildekonge i danske farvande.

Kortlægning

Begge de danske eksemplarer er skyllet op på strandene. Dette gælder også en meget stor del af de udenlandske fund, så der er tale om en art, hvis udbredelse ikke kan kortlægges uden hjælp fra befolkningen. Da forveksling med den mere almindelige vågmær er et problem, skal fiskene dokumenteres, og af hensyn til forskningen også gerne indsamles.

Biologi

Levesteder og levevis

I ældre litteratur står der ofte, at sildekonger er dybhavsfisk, der findes ned til mindst 1.000 meters dybde, men dette er ikke korrekt. Fiskene lever oceanisk og pelagisk, og Roberts (2012) skriver, at det dybeste kendte fund skete i Den Mexicanske Golf i 2008, hvor et eksemplar blev filmet på 464-492 meters dybde. Når man ved meget lidt om deres biologi, skyldes det, at hovedparten af

sildekonger kendes fra ilanddrevne eksemplarer, og der er kun få og ret nye observationer fra deres naturlige levesteder.

Sildekonger er ikke ret hurtige og ofte står de helt stille i vandet. Når de svømmer, sker det primært vha. bølgebevægelser i den lange rygfinne, men de kan antagelig også lave bølgebevægelser med selve kroppen. Fra observationer af levende fisk ved man, at fiskene ofte står lodret i vandet med hovedet opad. Når de står sådan peger finnestrålerne i kronen lodret opad, mens bugfinnerne peger vandret ud til siden og lidt væk fra hinanden. Bliver de skræmt, lader de sig hurtigt synke ned på dybere vand (Roberts 2012).

Sildekonger danner så vidt man ved ikke stimer. Nogle få gange har man observeret fiskene parvis eller i antal af 3-4 voksne sammen, men langt de fleste observationer drejer sig om enkelt eksemplarer. Fra Middelhavet findes en oplysning om ca. 30 mindre eksemplarer på 30-40 cm set sammen i 1976, men ifølge Roberts (2012) har der sandsynligvis været tale om en art af vågmær.

Som nævnt brækker dele af halepartiet af i løbet af opvæksten. Formålet med dette er ukendt. Da der normalt ikke sker skade på de indre organer, er det muligvis blot en måde at slippe af med en energikrævende og unødvendig kropsdel. Det har været diskuteret, om det kunne være en afledemanøvre ligesom hos firben, men det er der ikke noget, der tyder på, for der tilsyneladende ikke nogen prædatorer, der æder voksne sildekonger.

Fødevalg

Der er kun få oplysninger om føden, for de fleste eksemplarer er tomme eller har et ubestemmeligt maveindhold. Fra nogle få fund ved man, at de æder krebsdyr som fx lyskrebs. Forskellige kilder angiver også fiskeæg, småfisk, blæksprutter og gopler i føden, men ofte uden angivelse af sted, så det har ikke været muligt at henføre oplysningerne til en bestemt art af sildekonge. Da gællegitterstavene er mest veludviklede hos tropisk sildekonge, er den formentlig bedre tilpasset en føde af små krebsdyr end almindelig sildekonge (Roberts 2012).

Reproduktion og livscyklus

Ynglebiologien er mere eller mindre ukendt, og alder og størrelse ved kønsmodning kendes ikke. Fiskene yngler sandsynligvis kun nogle bestemte steder i udbredelsesområdet, bl.a. i Middelhavet, hvor fiskene yngler fra juli til december (Miller & Loates 1997). Desuden menes det, at der er en ynglebestand i Vestatlanten ud for Florida og ud for USA's nordøstkyst samt ved Australien og New Zealand (Roberts 2012).

Antallet af æg er højt. I en ca. 3 meter lang hun, der strandede ved Florida i 1968 estimerede man antallet til 139.000 (Saloman et al. 1973), så de største eksemplarer kan muligvis rumme flere mio. æg. Æggene hos fisken fra Florida målte ca. 2,5 mm i diameter, og det formodes, at de var tæt på at være gydemodne. Æggene er pelagiske, og de klækker efter 10-14 dage (Roberts 2012). Ifølge Fahay (2007) klækker de ved en størrelse på ca. 5 mm, mens Roberts (2012) angiver en størrelse på 6-8 mm. Larverne er bl.a. fundet i Middelhavet om vinteren (Palmer 1986). De ligner mere eller mindre små kopier af de voksne med den undtagelse, at de stadig har halefinnen og at nogle af finnestrålerne i kronen er længere end kroppen.

Det vides ikke, hvor gamle sildekonger kan blive. Det er uvist, om de har øresten, og der er ikke gjort forsøg på at aldersbestemme fiskene ud fra vækstringe i fx ryghvirvlerne.

Vækst og økologi

Væksten er som mange andre sider af artens biologi ukendt.

Sildekonger er alt for fåtallige til at spille en rolle i økosystemet. Tidligere mente man, at de manglende haler var resultatet af angreb fra hajer, blæksprutter eller andre store rovdyr, men efter at man er blevet klar over, at det skyldes autotomi, er det uklart, om de overhovedet har fjender af betydning. Nogle sildekonger har bidmærker fra småkagehajer (*Isistius* spp.) og juvenile bliver ædt af fx skalpelfisk (*Alepisaurus* spp.), men ellers kender man ikke til fjender. Flere forfattere skriver, at de opskyllede eksemplarer hverken ædes af måger, hunde eller andre dyr, så måske de opfattes som uspiselige af de fleste dyr.

Forvaltning, trusler og status

Alt tyder på, at arten er ret sjælden, men det vides ikke med sikkerhed. I den internationale rødliste fra IUCN, hvor der kun regnes med en enkelt art af sildekonge, betragtes den som Livskraftig (LC) (Smith-Vaniz 2015). Der er ingen umiddelbare trusler, bl.a. fordi der ikke foregår noget fiskeri. Strandingerne er formentlig ikke så hyppige, at de har betydning for bestandene, og muligvis strander fiskene, fordi de er ved at dø af alderdom. Det er dog næppe hele forklaringen, da der også strander mindre eksemplarer.

Menneskets udnyttelse

Arten har ingen fiskerimæssig interesse. Det skyldes ikke kun, at den er sjælden, men også at der er delte meninger om dens egnethed som føde. Mange kilder beskriver den som nærmest uspiselig, men Pethon (1985) skriver, at kødet er meget velsmagende.

Referencer

Brehm, A. 1907. Dyrenes Liv. III. Fisk og hvirvelløse Dyr. FREM, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.

Collett, R. 1883. Om de i vort Aarhundrede ved de norske Kyster strandede Exemplarer af Slægten *Regalecus*. Forhandlinger i Videnskabs-Selskabet i Christiania 16: 1-35.

Fahay, M.P. 2007. Early Stages of Fishes in the Western North Atlantic Ocean (Davis Strait, Southern Greenland and Flemish Cap to Cape Hatteras). Volume Two, Scorpaeniformes through Tetraodontiformes.

Kullander, S.O. & Dellings, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.

Miller, P.J. & Loates, M.J. 1997. Fish of Britain & Europe. Collins Pocket Guide. HarperCollinsPublishers.

Palmer, G. 1986. Regalecidae. P. 727-728 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean, volume II. Unesco.

Pethon, P. 1985. Aschehougs store Fiskebok. Alle norske fisker i farger. Aschehoug.

Roberts, T.R. 2012. Systematics, Biology, and distribution of the Species of the Oceanic Oarfish Genus *Regalecus* (Teleostei, Lampridiformes, Regalecidae). Publications Scientifiques du Muséum, Paris.

Salomon, C.H., Moe, M.A. & Taylor, J.L. 1973. Observations on a female oarfish, *Regalecus glesne*. Florida Science 36: 187-189.

Smith-Vaniz, W.F. 2015. *Regalecus glesne*. The IUCN Red List of Threatened Species 2015: e.T190378A21911480.

Smitt, P.A. 1892. Skandinaviens Fiskar. P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm.